

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

 Юрій КОТЛЯР
«6» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЇ

Спеціальність 014 Середня освіта

Спеціалізація 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Розробник

Завідувач кафедри розробника

Завідувач кафедри спеціальності

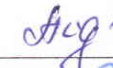
Гарант освітньої програми

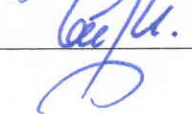
Декан ФПН

В.о. директора НН ІПО

Начальник НМВ

Ірина МІРОНОВА

Ірина МІРОНОВА

Ірина МІРОНОВА

Інна ПІДБЕРЕЗНИХ

Анастасія ХМЕЛЬ

Катерина ЗУБ

Сергій ШКІРЧАК

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Джерелознавство, історіографія та методологія історії	
Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка	
Спеціальність	014 Середня освіта	
Предметна спеціальність	014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)	
Освітня програма	Середня освіта (Історія та громадянська освіта. Правознавство)	
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	5	
Навчальний рік	2024–2025 н. р.	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	9, 10	13, 14, 15
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	5 кредитів / 150 годин	
Структура курсу: – лекції – семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові) – годин самостійної роботи студентів – курсова робота	Денна форма	Заочна форма
	Всього – 150 годин	Всього – 150 годин
	33 години 33 години	6 годин 14 годин
	84 години	130 годин
Відсоток аудиторного навантаження	44%	13%
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	-	
Форма підсумкового контролю	Екзамен / Диференційований залік (курсowa робота)	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Мета: сформувати у студентів уявлення про сучасний рівень стану наукових знань в області теоретичного і практичного вивчення історичних джерел з найдавнішого часу до наших днів; ознайомити студентів з основними напрямками в історичній науці, діяльністю історичних шкіл та історичними концепціями провідних українських і зарубіжних істориків; показати різноманіття методологічних підходів і принципів, які існують в сучасному історичному знанні, умови і межі застосування популярних прийомів і методів історичного дослідження.

Завдання:

– ознайомлення студентів із загальними питаннями теорії та методології джерелознавства, з основними видами, родами і різновидами історичних джерел, прийомами їх виявлення, аналізу та використання, а також у виробленні вміння і конкретних навичок роботи з ними;

– допомога в оволодінні навичками критичного ставлення до інформації історичного джерела, а також історичної літератури в дослідницьких практиках, у засвоєнні основ теоретико-методологічного знання через прояв творчої активності студента;

–сформувати у студентів підхід до суспільних явищ з позиції історизму, діалектичного розуміння багатогранності, різноманітності, багатоваріантності та суперечності історичного процесу.

Розроблена програма відповідає освітній програмі та орієнтована на формування компетентностей студентів:

Інтегральна компетентність. Здатність вирішувати складні задачі, проблеми в галузі освіти, що передбачає здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень і характеризується комплексністю і невизначеністю педагогічних умов організації освітньо-виховного процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Здатність використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності.

ЗК3. Здатність планувати та управляти освітньою діяльністю, забезпечувати та оцінювати якість виконуваних робіт.

ЗК4. Здатність виявляти та вирішувати проблеми у сфері професійної діяльності, бути критичним і самокритичним.

ЗК5. Здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення.

ЗК6. Здатність розробляти та презентувати освітні проекти, управляти ними та мотивувати виконавців на досягнення спільної мети.

ЗК7. Здатність здійснювати науково-педагогічні дослідження, прогнозувати та презентувати їх результати.

ЗК8. Письмове й усне професійне спілкування державною мовою, вміння використовувати знання другої (іноземної) мови для навчальної та наукової діяльності.

ЗК9. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності української та громадянської ідентичності, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина.

Компетентності спеціальності: фахові (ФК), предметні (ПК)

ФК1. Здатність до поглиблення знань і розуміння предметної області та професійної діяльності.

ФК2. Здатність використовувати інновації у професійній діяльності.

ФК3. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати потреби, перспективи та наявні ресурси для професійного розвитку впродовж життя.

ФК4. Здатність до моделювання змісту навчання, формування в учнів ключових компетентностей та здійснення інтегрованого навчання.

ФК5. Здатність використовувати ефективні шляхи мотивації учнів до саморозвитку, спрямовувати їх на прогрес і формувати у них обґрунтовану позитивну самооцінку.

ФК6. Здатність до конструктивної та безпечної взаємодії з учасниками освітнього процесу, забезпечувати функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

ФК7. Здатність формувати в учнів культуру академічної доброчесності та дотримуватися її принципів у власній професійній діяльності.

ФК8. Здатність працювати у міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти предметної області з європейськими та євроатлантичними інституціями.

ПК1. Знати закони наукового, соціального і професійного мислення, володіння комплексним, інтеграційним, історичним, динамічним, ситуаційним, системним підходами до наукового аналізу, здатність практично послуговуватись методами історичного дослідження.

ПК2. Вміти визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснень історичних фактів, явищ, процесів, використовувати комплекс наукових дефініцій для вирішення науково-практичних завдань.

ПК3. Знати та розуміти наукові основи певної тематичної області, методології дослідження історичного процесу у національному, європейському та світовому контекстах.

ПК4. Оволодіння основними історичними концепціями, поняттями, судженнями; здатність критично оцінювати результати наукових досліджень, висувати гіпотези, вибудовувати моделі процесів і явищ української та всесвітньої історії.

ПК5. Здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учасника освітнього процесу, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів.

ПК6. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності.

ПК7. Прагнення до саморозвитку та самовдосконалення у науково-педагогічній діяльності, обізнаність у власних силах, здатність до рефлексії та самоаналізу.

ПК8. Виявляти знання та розуміння наукових основ певної тематичної області, методології дослідження історичного процесу у національному, європейському та світовому контекстах та вміти моделювати їх у зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання.

ПК9. Здатність до соціальної комунікації; розуміння та сприйняття принципів толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та вирішувати конфлікти.

Програмні результати навчання:

загально-предметні (РН), фахові (ПРН)

РН1. *Демонструє* вміння застосовувати знання з психології, педагогіки, історії, громадянської освіти, основ правознавства у практичних ситуаціях здійснення освітньої діяльності, поглиблює знання з предметної області.

РН2. *Демонструє* вміння використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, обробки та обміну інформацією у професійній діяльності, презентації власних та спільних результатів, реалізації дистанційного та змішаного навчання тощо.

РН4. *Формулює* наявні проблеми у сфері освітньої діяльності, *демонструє* навички їх критичного аналізу, *генерує* нові ідеї, *аргументує* можливі шляхи їх вирішення та критично оцінює їх спроможність.

РН9. *Демонструє* уміння класифікувати, упорядковувати і узагальнювати навчальний матеріал відповідно до умов освітнього процесу, потреб формування ключових компетентностей та інтегрованого навчання.

РН12. *Знає та дотримується* умов функціонування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

РН13. *Демонструє* здатність діяти автономно і в команді.

РН14. *Демонструє* дотримання культури академічної доброчесності у власній діяльності та демонструє вміння формувати її в учнів.

ПРН1. Застосовувати наукову критику до аналізу поглядів дослідників минулого, робити власні узагальнення щодо теоретичного і методичного рівня наукових праць з історії.

ПРН2. Знати і розуміти зміст основних напрямів і шкіл сучасної історичної науки, головних проблем у розвитку історіографії, основні аспекти теоретико-методологічного дискурсу усно історичних досліджень у просторі конструювання минулого.

ПРН3. Характеризувати існуючі парадигми історії української державності, її обумовленість та соціодинаміку на тлі світових державотворчих процесів.

ПРН4. Аналізувати правові та інституціональні виміри співробітництва України та ЄС, виявляти перспективи та наслідки сучасних інтеграційних процесів і місця в них України.

ПРН5. Орієнтуватися в міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, аналізувати суспільні явища й узагальнювати політичний досвід.

ПРН6. Здійснювати різні види планування освітнього процесу на різних етапах залежно від поставленої мети, індивідуальних особливостей учнів, особливостей діяльності закладу освіти.

ПРН7. Застосовувати для забезпечення суб'єкт-суб'єктного підходу в педагогічній діяльності навички координації та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів, підтримування їх прагнення до саморозвитку, розкриття їх здібностей і пізнавальних можливостей.

ПРН8. Критично оцінювати достовірність, надійність інформаційних джерел, вплив інформації на свідомість і розвиток всіх учасників освітнього процесу, на прийняття рішень.

ПРН9. Використовувати безпечне освітнє електронне (цифрове) освітнє середовище для організації та управління освітнім процесом (у тому числі під час дистанційного навчання), організації групової взаємодії, зворотного зв'язку, спільного створення електронних (цифрових) освітніх ресурсів

ПРН10. Визначати оптимальні зміст і форми професійного розвитку, критерії результативності власного навчання, працювати над саморозвитком та самовдосконаленням, активно долучатися до діяльності професійних спільнот.

ПРН11. Застосовувати в педагогічній діяльності наукові методи пізнання, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати та інтерпретувати результати, створювати моделі та вивчати їхню дієвість.

ПРН12. Здатність до соціальної взаємодії, займати активну громадянську позицію та робити усвідомлений вибір в умовах сучасного політичного плюралізму.

ПРН13. Здатність до практичного застосування нових ідей, пропозицій, освітніх практик з метою цілеспрямованого вдосконалення, безперервного і самоорганізованого навчання.

ПРН14. Здатність до співпраці та інтеграції в прагненні до мети спільно з іншими людьми, відомствами, організаціями, активної участі у командній роботі, безвідносно до фонових знань та бачень визначених завдань.

ПРН15. Здатність працювати результативно в групах, щоб локалізувати, отримати та опрацювати дані для вирішення завдання дослідження та брати відповідальність за організацію періодів роботи.

Очікувані результати навчання:

Знання:

- предмету, методів і структури історичного джерелознавства, основних теоретико-методологічних проблем;
- теорії джерела та його інформативних можливостей, процесу формування конкретних типів і видів історичних джерел;
- змісту, фактологічної цінності та достовірності найбільш значимих документальних пам'яток з історії України;
- методів аналізу джерел і синтезу джерельної інформації, архівознавчих та археографічних аспектів, пов'язаних з джерелами;
- загальнотеоретичних питань і концепцій сучасної західноєвропейської та вітчизняної історичної думки;
- основних тенденцій розвитку теорії та методології історії в сучасний період;
- ведучих вітчизняних та зарубіжних теоретичних шкіл і напрямків в методології історії;
- основних принципів, підходів і методів наукового історичного дослідження.

Уміння:

- вироблення у здобувачів навичок самостійної роботи з історичною літературою, вміння акумулювати, оцінювати, інтерпретувати досвід, накопичений історичною наукою;
- орієнтуватися в різноманітних і суперечливих поглядах, що існують в сучасній історичній науці;

– аналізувати ключові поняття і методологічні компоненти в конкретних історичних текстах;

– формування у здобувачів практичних навичок зі складання історіографічної, джерельної і методологічної частини кваліфікаційної роботи.

Кінцеві результати вивчення курсу включають:

– вміння узагальнювати, критично осмислювати та визначати можливості використання позитивного чи упередження модифікованого повтору негативного досвіду;

– набуття навичок застосування історичної та джерельної інформації в ході аналізу та корегування сучасних історичних явищ і процесів;

– вироблення у здобувачів наукових теоретичних і методологічних підходів до суспільних явищ з позицій багатогранності, різноманітності, багатоваріантності та суперечності історичного процесу.

3. Програма навчальної дисципліни

Денна форма:

	Теми	Лекції	Семінари	Самостійна робота
1	Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Наукове історичне дослідження: поняття, сутність, завдання, основні етапи.	1	1	4
2	Тема 2. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору історичної інформації).	2	2	5
3	Тема 3. Філософські та загальнонаукові методи дослідження.	2	2	5
4	Тема 4. Спеціальні (приватні) методи історичного дослідження.	2	2	5
5	Тема 5. Основні поняття методології історичного джерелознавства. Структура джерелознавчого дослідження.	2	2	5
6	Тема 6. Методика дослідження часу створення і місця виникнення джерела.	2	2	5
7	Тема 7. Методика дослідження авторства джерела (атрибуція).	2	2	5
8	Тема 8. Методи аналізу історичних джерел.	2	2	5
9	Тема 9. Формацийний підхід до розуміння історичного процесу.	2	2	5
10	Тема 10. Цивілізаційний підхід до розуміння історичного процесу.	2	2	5
11	Тема 11. Теорії модернізації.	2	2	5
12	Тема 12. Еволюція теоретичних основ школи «Анналів».	2	2	5
13	Тема 13. Нова інтелектуальна історія.	2	2	5
14	Тема 14. Історія повсякденності і мікроісторія.	2	2	5
15	Тема 15. Регіональна історія.	2	2	5
16	Тема 16. Усна історія.	2	2	5
17	Тема 17. Гендерна історія.	2	2	5
	Всього за курсом	33	33	84

Заочна форма:

	Теми	Лекції	Семінари	Самостійна робота
1	Тема 1. Вступ. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору історичної інформації).	1	2	18
2	Тема 2. Філософські, загальнонаукові та спеціально-історичні методи дослідження.	1	2	18
3	Тема 3. Основні поняття методології історичного джерелознавства. Структура джерелознавчого дослідження.	1	2	18
4	Тема 4. Формаційний, цивілізаційний і модернізаційний підходи до розуміння історичного процесу.	1	2	19
5	Тема 5. Еволюція теоретичних основ школи «Анналів».	-	2	19
6	Тема 6. Історія повсякденності і мікроісторія. Регіональна історія.	1	2	19
7	Тема 7. Усна історія. Гендерна історія.	1	2	19
	Всього за курсом	6	14	130

4. Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу. Наукове історичне дослідження: поняття, сутність, завдання, основні етапи. 1. Предмет і завдання курсу «Джерелознавство, історіографія та методологія історії». 2. Історичне дослідження, його сутність і завдання. 3. Етапи історичного дослідження: а) постановка проблеми дослідження; б) актуальність і наукова новизна дослідження; в) визначення об'єкта і предмета дослідження; г) формулювання мети і завдань дослідження; д) хронологічні і територіальні рамки дослідження; є) теоретична і практична значимість теми.
2	Тема 2. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору історичної інформації). 1. Оцінка рівня наукової розробленості теми (історіографічний етап). 2. Методика формування та опрацювання джерельної бази дослідження. 3. Соціологічний інструментарій в історичних дослідженнях: а) кількісні методи збору інформації; б) методи теоретичного рівня.
3	Тема 3. Філософські та загальнонаукові методи історичного дослідження. 1. Принципи наукового історичного пізнання. 2. Всезагальні (філософські) методи наукового дослідження: методи метафізики і діалектики.

	3. Загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, ідеалізація, узагальнення тощо.
4	Тема 4. Спеціальні (приватні) методи історичного дослідження. 1. Наративний метод. 2. Історичний (історико-генетичний) метод. 3. Історико-порівняльний метод. 4. Історико-типологічний метод. 5. Структурний і системний методи. 6. Діахронічний метод.
5	Тема 5. Основні поняття методології історичного джерелознавства. Структура джерелознавчого дослідження. 1. Предмет методології історичного джерелознавства. Поняття «джерелознавча евристика». 2. Методологічні принципи історичного джерелознавства: наукового дослідження джерел; конкретно-історичного підходу; об'єктивності; всебічності і цілісності; комплексності. 3. Джерелознавчі методи дослідження: а) загальнонаукові методи; б) міждисциплінарні (міжнаукові) методи; в) загальноісторичні методи; г) специфічно джерелознавчі методи. 4. Історія формування та розвитку методики джерелознавства. 5. Головні концепції сучасного джерелознавства: позитивістська, когнітивної історії, теоретичного джерелознавства, інформаційна. 6. Структура джерелознавчого дослідження: а) джерелознавчий аналіз; б) джерелознавчий синтез; в) виклад результатів джерелознавчого дослідження.
6	Тема 6. Методика дослідження часу створення і місця виникнення джерела. 1. Мета та основні етапи джерелознавчої критики. 2. Методика датування історичних фактів. 3. Аналіз прямої і непрямой часової інформації. 4. Синтез часової інформації. 5. Аналіз прямої і непрямой просторової інформації. 6. Синтез просторової інформації.
7	Тема 7. Методика дослідження авторства джерела (атрибуція). 1. Аналіз прямої інформації про особистість. 2. Аналіз непрямой інформації про особистість. 3. Синтез інформації про особистість.
8	Тема 8. Методи аналізу історичних джерел. 1. Методи формалізації відомостей історичних джерел: а) традиційні методи аналізу історичних джерел; б) метод уніфікованої анкети; в) метод контент-аналізу. 2. Спеціальні методи аналізу історичних текстів: а) інформативно-цільовий аналіз текстів; б) семіотичний аналіз; в) дискурсивний аналіз; г) метод психоаналізу документів.
9	Тема 9. Формаційний підхід до розуміння історичного процесу. 1. Сутність формаційного підходу.

	2. Поняття формації та її структура. Зміна формацій. 3. Типологія держав за формаційним підходом. 4. Переваги і недоліки формаційного підходу.
10	Тема 10. Цивілізаційний підхід до розуміння історичного процесу. 1. Поняття цивілізації. Сутність цивілізаційного підходу і його відмінність від формаційного. 2. Класифікації держав за цивілізаційним підходом. 3. Переваги і недоліки цивілізаційного підходу. 4. Співвідношення формаційного і цивілізаційного підходів у сучасному світі.
11	Тема 11. Теорії модернізації. 1. Теоретичні передумови становлення парадигми модернізації. 2. Еволюція модернізаційної парадигми. 3. Механізми модернізації. 4. Моделі «піонерної» та «наздоганяючої» модернізації. 5. Типи і шляхи модернізації.
12	Тема 12. Еволюція теоретичних основ школи «Анналів». 1. Початок історіографічного руху «Анналів». Л. Февр і М. Блок. 2. «Другі Анналі». Е. Лабрусс та Ф. Бродель. 3. Становлення історії ментальностей. 4. «Треті Анналі»: розвиток історичної антропології. 5. «Четверті Анналі»: історія ментальностей.
13	Тема 13. Нова інтелектуальна історія. 1. Нова інтелектуальна історія: поняття, предмет та метод дисципліни. 2. Артур Онкен Лавджой: проблематика історії ідей. 3. Історична репрезентація та метаісторія в концептуальних побудовах «нової інтелектуальної історії» Хейдена Уайта. 4. Особливості методології «інтелектуальної історії» на сучасному етапі розвитку історичної науки.
14	Тема 14. Історія повсякденності і мікроісторія. 1. Виникнення напрямку «історія повсякденності». 2. Структура та зміст поняття «повсякденність». 3. Наукові школи і підходи у дослідженні мікроісторії та повсякденності. 4. Предмет дослідження напрямку повсякденної історії. 5. Методи вивчення історії повсякденності.
15	Тема 15. Регіональна історія. 1. Національна, регіональна, локальна історія: точки дотику й розмежувань. 2. Історична урбаністика: теоретико-методологічний ресурс. 3. Історична лімологія: проблеми концептуалізації. 4. Ретроспективне дослідження територіального устрою.
16	Тема 16. Усна історія. 1. Витоки напрямку «усна історія». 2. Усна історія: проблема визначення. 3. Особливості класифікації усних історичних джерел. 4. Предмет дослідження усної історії. 5. Українська усно-історична традиція. 6. Методика збору та інтерпретації усних матеріалів.
17	Тема 17. Гендерна історія. 1. Визначення поняття «гендерна історія». 2. Соціально-політичний контекст виникнення напрямку «гендерна історія». 3. Науково-теоретичний контекст виникнення нового напрямку.

	4. Виникнення «жіночих досліджень» (Women Studies). 5. Народження історичної фемінології (жіночої історії). 6. Гендер як категорія історичного аналізу. 7. Гендерна історія. Предмет і значення. 8. Гендерні студії в Україні у період незалежності.
--	--

4.2. План семінарських занять

№	Тема заняття / план
1	Семінарське заняття 1. Наукове історичне дослідження: поняття, сутність, завдання, основні етапи 1. Історичне дослідження, його сутність і завдання. 2. Етапи історичного дослідження: а) постановка проблеми дослідження; б) актуальність і наукова новизна дослідження; в) визначення об'єкта і предмета дослідження; г) формулювання мети і завдань дослідження; д) хронологічні і територіальні рамки дослідження; є) теоретична і практична значимість теми.
2	Семінарське заняття 2. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору історичної інформації) 1. Оцінка рівня наукової розробленості теми (історіографічний етап). 2. Методика формування та опрацювання джерельної бази дослідження. 3. Соціологічний інструментарій в історичних дослідженнях: а) кількісні методи збору інформації; б) методи теоретичного рівня.
3	Семінарське заняття 3. Філософські та загальнонаукові методи дослідження 1. Принципи наукового історичного пізнання. 2. Всезагальні (філософські) методи наукового дослідження: методи метафізики і діалектики. 3. Загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, ідеалізація, узагальнення тощо.
4	Семінарське заняття 4. Спеціальні (приватні) методи історичного дослідження 1. Наративний метод. 2. Історичний (історико-генетичний) метод. 3. Історико-порівняльний метод. 4. Історико-типологічний метод. 5. Структурний і системний методи. 6. Діахронічний метод.
5	Семінарське заняття 5. Основні поняття методології історичного джерелознавства 1. Предмет методології історичного джерелознавства. Поняття «джерелознавча евристика». 2. Методологічні принципи джерелознавства: наукового дослідження джерел; конкретно-історичного підходу; об'єктивності; всебічності і цілісності; комплексності. 3. Джерелознавчі методи дослідження: а) загальнонаукові методи; б) міждисциплінарні (міжнаукові) методи; в) загальноісторичні методи; г) специфічно джерелознавчі методи. 4. Головні концепції сучасного джерелознавства: позитивістська, когнітивної історії,

	теоретичного джерелознавства, інформаційна.
6	Семінарське заняття 6. Структура джерелознавчого дослідження 1. Метод джерелознавства. 2. Джерелознавчий аналіз. 3. Джерелознавчий синтез. 4. Виклад результатів джерелознавчого дослідження.
7	Семінарське заняття 7. Методика дослідження часу створення і місця виникнення джерела 1. Мета та основні етапи джерелознавчої критики. 2. Методика датування історичних фактів. 3. Аналіз прямої і непрямой часової інформації. 4. Синтез часової інформації. 5. Аналіз прямої і непрямой просторової інформації. 6. Синтез просторової інформації.
8	Семінарське заняття 8. Методика дослідження авторства джерела (атрибуція) 1. Аналіз прямої інформації про особистість. 2. Аналіз непрямой інформації про особистість. 3. Синтез інформації про особистість.
9	Семінарське заняття 9. Формаційний підхід до розуміння історичного процесу 1. Сутність формаційного підходу. 2. Поняття формації та її структура. Зміна формацій. 3. Типологія держав за формаційним підходом. 4. Переваги і недоліки формаційного підходу.
10	Семінарське заняття 10. Цивілізаційний підхід до розуміння історичного процесу 1. Поняття цивілізації. Сутність цивілізаційного підходу і його відмінність від формаційного. 2. Класифікації держав за цивілізаційним підходом. 3. Переваги і недоліки цивілізаційного підходу. 4. Співвідношення формаційного і цивілізаційного підходів у сучасному світі. Завдання для самостійної роботи: 1. Цивілізаційна теорія Арнольда Джозефа Тойнбі (джерело: Тойнбі А. Дослідження історії : [пер. з англ.]. Т. 1. Київ: Основи, 1995. 614 с.; Т. 2. Київ: Основи, 1995. 406 с.). URL: https://www.twirpx.com/file/1606429/
11	Семінарське заняття 11. Теорії модернізації 1. Теоретичні передумови становлення парадигми модернізації. 2. Еволюція модернізаційної парадигми. 3. Механізми модернізації. 4. Моделі «піонерної» та «наздоганяючої» модернізації. 5. Типи і шляхи модернізації.
12	Семінарське заняття 12. Школа «Анналів» та історична антропологія 1. Передумови і початок історіографічного руху школи «Анналів». М. Блок і Л. Февр. 2. «Анналі» – 2. Е. Лабрусс і Ф. Бродель. 3. Становлення історії ментальностей. 4. Підхід історичної антропології. «Анналі» – 3. 5. Сучасні методологічні підходи і напрямки розвитку школи «Анналі» – 4. Завдання для самостійної роботи: 1. Методологія історії Марка Блока (джерело: Блок М. Апологія історії або ремесло історика : [пер. з франц.]. Київ: Лауріус, 2018. 240 с.). URL: https://libking.ru/books/sci-/sci-philosophy/385833-mark-blok-apologiya-istorii-ili-remeslo-istorika.html

	2. Люсьєн Февр і його розуміння ментальності (джерело: Февр Л. Бої за історію. Київ: Наука, 1991. 629 с.) URL: https://www.rulit.me/books/lyusen-fevr-boi-za-istoriyu-download-362128.html
13	Семінарське заняття 13. Історія ідей та інтелектуальна історія 1. Інтелектуальна історія: поняття, предмет та метод дисципліни. 2. Витоки історії ідей. Артур Онкен Лавджой. 3. «Нова інтелектуальна історія». Концептуальні побудови відродження наративу Хейдена Уайта.
14	Семінарське заняття 14. Історія повсякденності і мікроісторія 1. Предмет історії повсякденності. Історіографія та міждисциплінарні зв'язки. 2. Мікроісторія та її пізнавальний характер. 3. Повсякденність в історичній науці XIX–XX ст. 4. Історія повсякденності як методологічна проблема. Завдання для самостійної роботи: 1. Актуальні проблеми історії повсякденності в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. / [Упоряд.: Лукашевич О.М., Нагайко Т.Ю.]. Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с.). URL: http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/978-966-2464-02-3.pdf
15	Семінарське заняття 15. Регіональна історія 1. Національна, регіональна, локальна історія: точки дотику й розмежувань. 2. Історична урбаністика: теоретико-методологічний ресурс. 3. Історична лімологія: проблеми концептуалізації. 4. Ретроспективне дослідження територіального устрою.
16	Семінарське заняття 16. Усна історія 1. Витоки усної історії. Визначення поняття. 2. Усна історія в сучасному гуманітарному знанні. 3. Усна історія в географічному вимірі. 4. Українська усно-історична традиція. 5. Особливості збору та інтерпретації усних матеріалів. Завдання для самостійної роботи: 1. Актуальні проблеми усної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Схід/Захід: Історико-культурний збірник. Вип. 11–12: Спеціальне видання: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. 432 с.). URL: http://oralhistory.com.ua/publikacii/pidtrimka-uau/usna-istoria-v-suchasnykh-studiakh.html
17	Семінарське заняття 17. Гендерна історія 1. Гендерна історія. Предмет і значення. 2. Виникнення «жіночих досліджень» (Women Studies). 3. Жіноча історія як напрям історичних досліджень: становлення феміністської методології. 4. Розвиток жіночих і гендерних досліджень в Україні. Завдання для самостійної роботи: 1. Актуальні проблеми гендерної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с.). URL: file:///D:/My%20documents/Downloads/gender_approach_anthology.pdf

Заочна форма

4.1.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	Тема 1. Вступ. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору історичної інформації). 1. Предмет і завдання курсу «Джерелознавство, історіографія та методологія історії». 2. Історичне дослідження, його сутність і завдання. 3. Етапи історичного дослідження. 4. Оцінка рівня наукової розробленості теми (історіографічний етап). 5. Методика формування та опрацювання джерельної бази дослідження. 6. Соціологічний інструментарій в історичних дослідженнях.
2	Тема 2. Філософські, загальнонаукові та спеціально-історичні методи історичного дослідження. 1. Принципи наукового історичного пізнання. 2. Всезагальні (філософські) методи наукового дослідження: методи метафізики і діалектики. 3. Загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, ідеалізація, узагальнення тощо. 4. Наративний метод. 5. Історичний (історико-генетичний) метод. 6. Історико-порівняльний метод. 7. Історико-типологічний метод. 8. Структурний і системний методи. 9. Діахронічний метод.
3	Тема 3. Основні поняття методології історичного джерелознавства. Структура джерелознавчого дослідження. 1. Предмет методології історичного джерелознавства. Поняття «джерелознавча евристика». 2. Методологічні принципи історичного джерелознавства: наукового дослідження джерел; конкретно-історичного підходу; об'єктивності; всебічності і цілісності; комплексності. 3. Джерелознавчі методи дослідження: а) загальнонаукові методи; б) міждисциплінарні (міжнаукові) методи; в) загальноісторичні методи; г) специфічно джерелознавчі методи. 4. Історія формування та розвитку методики джерелознавства. 5. Головні концепції сучасного джерелознавства: позитивістська, когнітивної історії, теоретичного джерелознавства, інформаційна. 6. Структура джерелознавчого дослідження: а) джерелознавчий аналіз; б) джерелознавчий синтез; в) виклад результатів джерелознавчого дослідження.
4	Тема 4. Формаційний, цивілізаційний і модернізаційний підходи до розуміння історичного процесу. 1. Сутність формаційного підходу. Поняття формації та її структура. Зміна формацій. 2. Типологія держав за формаційним підходом. 3. Поняття цивілізації. Сутність цивілізаційного підходу і його відмінність від формаційного. 4. Класифікації держав за цивілізаційним підходом.

	5. Еволюція модернізаційної парадигми. Механізми модернізації. 6. Моделі «піонерної» та «наздоганяючої» модернізації. 7. Типи і шляхи модернізації.
5	Тема 5. Історія повсякденності і мікроісторія. Регіональна історія. 1. Виникнення напряму «історія повсякденності». Структура та зміст поняття «повсякденність». 2. Наукові школи і підходи у дослідженні мікроісторії та повсякденності. 3. Методи вивчення історії повсякденності. 4. Національна, регіональна, локальна історія. 5. Історична урбаністика: теоретико-методологічний ресурс. 6. Історична лімологія: проблеми концептуалізації. 7. Ретроспективне дослідження територіального устрою.
6	Тема 6. Усна історія. Гендерна історія 1. Усна історія: проблема визначення. Предмет дослідження усної історії. 2. Особливості класифікації усних історичних джерел. 3. Методика збору та інтерпретації усних матеріалів. 4. Гендерна історія. Предмет і значення. Поняття «гендерна історія». 5. Соціально-політичний та науково-теоретичний контексти виникнення напряму «гендерна історія». 6. Виникнення «жіночих досліджень» (Women Studies). 7. Народження історичної фемінології (жіночої історії). 8. Гендер як категорія історичного аналізу.

4.2.1. План семінарських занять

№	Тема заняття / план
1	Семінарське заняття 1. Наукове історичне дослідження. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору історичної інформації) 1. Історичне дослідження, його сутність і завдання. 2. Етапи історичного дослідження: а) постановка проблеми дослідження; б) актуальність і наукова новизна дослідження; в) визначення об'єкта і предмета дослідження; г) формулювання мети і завдань дослідження; д) хронологічні і територіальні рамки дослідження; е) теоретична і практична значимість теми. 3. Оцінка рівня наукової розробленості теми (історіографічний етап). 4. Методика формування та опрацювання джерельної бази дослідження. 5. Соціологічний інструментарій в історичних дослідженнях: а) кількісні методи збору інформації; б) методи теоретичного рівня.
2	Семінарське заняття 2. Філософські загальнонаукові та спеціально-історичні методи дослідження 1. Принципи наукового історичного пізнання. 2. Всезагальні (філософські) методи наукового дослідження: методи метафізики і діалектики. 3. Загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, ідеалізація, узагальнення тощо.

	4. Наративний метод. 5. Історичний (історико-генетичний) метод. 6. Історико-порівняльний метод. 7. Історико-типологічний метод. 8. Структурний і системний методи. 9. Діахронічний метод.
3	Семінарське заняття 3. Основні поняття методології історичного джерелознавства. Структура джерелознавчого дослідження 1. Предмет методології історичного джерелознавства. Поняття «джерелознавча евристика». 2. Методологічні принципи джерелознавства: наукового дослідження джерел; конкретно-історичного підходу; об'єктивності; всебічності і цілісності; комплексності. 3. Джерелознавчі методи дослідження: а) загальнонаукові методи; б) міждисциплінарні (міжнаукові) методи; в) загальноісторичні методи; г) специфічно джерелознавчі методи. 4. Головні концепції сучасного джерелознавства: позитивістська, когнітивної історії, теоретичного джерелознавства, інформаційна. 5. Джерелознавчий аналіз та джерелознавчий синтез. 6. Виклад результатів джерелознавчого дослідження.
4	Семінарське заняття 4. Формацийний, цивілізаційний та модернізаційний підходи до розуміння історичного процесу 1. Сутність формаційного підходу. Поняття формації та її структура. Зміна формацій. 2. Типологія держав за формаційним підходом. 3. Поняття цивілізації. Сутність цивілізаційного підходу і його відмінність від формаційного. 4. Класифікації держав за цивілізаційним підходом. 5. Еволюція модернізаційної парадигми. Механізми модернізації. 6. Моделі «піонерної» та «наздоганяючої» модернізації. 7. Типи і шляхи модернізації. Завдання для самостійної роботи: 1. Цивілізаційна теорія Арнольда Джозефа Тойнбі (джерело: Тойнбі А. Дослідження історії : [пер. з англ.]. Т. 1. Київ: Основи, 1995. 614 с.; Т. 2. Київ: Основи, 1995. 406 с.). URL: https://www.twirpx.com/file/1606429/
5	Семінарське заняття 5. Школа «Анналів» та історична антропологія 1. Передумови і початок історіографічного руху школи «Анналів». М. Блок і Л. Февр. 2. «Анналі» – 2. Е. Лабрусс і Ф. Бродель. 3. Становлення історії ментальностей. 4. Підхід історичної антропології. «Анналі» – 3. 5. Сучасні методологічні підходи і напрямки розвитку школи «Анналі» – 4. Завдання для самостійної роботи: 1. Методологія історії Марка Блока (джерело: Блок М. Апологія історії або ремесло історика : [пер. з франц.]. Київ: Лаурис, 2018. 240 с.). URL: https://libking.ru/books/sci-/sci-philosophy/385833-mark-blok-apologiya-istorii-ili-remeslo-istorika.html 2. Люсьєн Февр і його розуміння ментальності (джерело: Февр Л. Бої за історію. Київ: Наука, 1991. 629 с.) URL: https://www.rulit.me/books/lyusen-fevr-boi-za-istoriyu-download-362128.html
6	Семінарське заняття 6. Історія повсякденності і мікроісторія. Регіональна історія

	1. Предмет історії повсякденності. 2. Мікроісторія та її пізнавальний характер. 3. Історія повсякденності як методологічна проблема. 4. Національна, регіональна, локальна історія: точки дотику й розмежувань. 5. Історична урбаністика: теоретико-методологічний ресурс. 6. Історична лімологія: проблеми концептуалізації. 7. Ретроспективне дослідження територіального устрою. Завдання для самостійної роботи: 1. Актуальні проблеми історії повсякденності в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. / [Упоряд.: Лукашевич О.М., Нагайко Т.Ю.]. Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с.). URL: http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/978-966-2464-02-3.pdf
7	Семінарське заняття 7. Усна історія. Гендерна історія 1. Витоки усної історії. Визначення поняття. 2. Усна історія в сучасному гуманітарному знанні. 3. Українська усно-історична традиція. 4. Особливості збору та інтерпретації усних матеріалів. 5. Гендерна історія. Предмет і значення. 6. Виникнення «жіночих досліджень» (Women Studies). 7. Жіноча історія як напрям історичних досліджень: становлення феміністської методології. 8. Розвиток жіночих і гендерних досліджень в Україні. Завдання для самостійної роботи: 1. Актуальні проблеми усної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Схід/Захід: Історико-культурний збірник. Вип. 11–12: Спеціальне видання: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. 432 с.). URL: http://oralhistory.com.ua/publikacii/pidtrimka-uai/usna-istoria-v-suchasnykh-studiakh.html 2. Актуальні проблеми гендерної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с.). URL: file:///D:/My%20documents/Downloads/gender_approach_anthology.pdf

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Денна форма	Заочна форма
1	Цивілізаційна теорія Арнольда Джозефа Тойнбі (джерело: Тойнбі А. Дослідження історії : [пер. з англ.]. Т. 1. Київ: Основи, 1995. 614 с.; Т. 2. Київ: Основи, 1995. 406 с.). URL: https://www.twirpx.com/file/1606429/	14	22
2	Методологія історії Марка Блока (джерело: Блок М. Апологія історії або ремесло історика : [пер. з франц.]. Київ: Лаурис, 2018. 240 с.). URL: https://libking.ru/books/sci-/sci-philosophy/385833-mark-blok-apologiya-istorii-ili-remeslo-istorika.html	14	21

3	Люсьєн Февр і його розуміння ментальності (джерело: Февр Л. Бої за історію. Київ: Наука, 1991. 629 с.) URL: https://www.rulit.me/books/lyusen-fevr-boi-za-istoriyu-download-362128.html	14	21
4	Актуальні проблеми історії повсякденності в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: «Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. / [Упоряд.: Лукашевич О. М., Нагайко Т. Ю.]. Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с.). URL: http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/978-966-2464-02-3.pdf	14	22
5	Актуальні проблеми усної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Схід/Захід: Історико-культурний збірник. Вип. 11–12: Спеціальне видання: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. 432 с.). URL: http://oralhistory.com.ua/publikacii/pidtrimka-uaui/usna-istoria-v-suchasnykh-studiakh.html	14	22
6	Актуальні проблеми гендерної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців (джерело: Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с.). URL: file:///D:/My%20documents/Downloads/gender_approach_anthology.pdf	14	22
Разом		84	130

6. Контрольна робота

Варіант 1

1. Історичне дослідження, його сутність і завдання.
2. Загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, ідеалізація, узагальнення.
3. Формацийний підхід у розумінні історичного процесу.

Варіант 2

1. Етапи історичного дослідження.
2. Цивілізаційний підхід у розумінні історичного процесу.
3. Предмет вивчення історії повсякденності.

Варіант 3

1. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору інформації).
2. Теорії модернізації.
3. Особливості збору та інтерпретації усних матеріалів.

Варіант 4

1. Спеціальні (приватні) методи історичного дослідження.
2. Історична антропологія. Проблема «антропологічного повороту» у вивченні історії.
3. Гендерна історія. Предмет і значення.

Варіант 5

1. Метод «контент-аналізу» в історичному дослідженні.
2. Сутність і проблематика напрямку «історії ідей».
3. Сучасні школи історіописання в Україні.

Варіант 6

1. Речові джерела та методика їх дослідження.
2. Нова інтелектуальна історія: поняття, предмет та метод дисципліни.
3. Люсьєн Февр і його розуміння ментальності.

Варіант 7

1. Зображальні джерела та методика їх дослідження.
2. Мікроісторія та її пізнавальний характер.
3. Історична репрезентація та метаісторія в концептуальних побудовах «нової інтелектуальної історії» Хейдена Уайта.

Варіант 8

1. Предмет методології історії. Методологічні підходи та принципи.
2. Усні джерела та методика їх дослідження.
3. Історія повсякденності як методологічна проблема.

Варіант 9

1. Лінгвістичні джерела та методика їх дослідження.
2. Теорії локальних цивілізацій М. Данилевського, О. Шпенглера, А. Тойнбі.
3. Основні підходи у дослідженні історії повсякденності наукової школи «Анналів».

Варіант 10

1. Експериментальна історія як методологічна проблема.
2. Головні концепції сучасного джерелознавства: позитивістська, когнітивної історії, теоретичного джерелознавства, інформаційна.
3. Становлення історії ментальностей в науковому доробку школи «Анналів».

7. Теми наукових робіт

1. Поняття історичного джерела та його інформаційні можливості.
2. Автентичність і достовірність джерела. Методи і прийоми визначення.
3. Критерії й еталони науковості історичного дослідження.
4. Суб'єктивізм у науковому історичному дослідженні.
5. Метод «контент-аналізу» в історичному дослідженні.
6. Історичне дослідження й соціальне замовлення.
7. Форми і методи наукової організації праці історика.
8. Специфіка у відображенні окремих епох в науковому історичному дослідженні.
9. Текст джерела, його прочитання та інтерпретація.
10. Речові джерела та методика їх дослідження.
11. Зображальні джерела та методика їх дослідження.
12. Усні джерела та методика їх дослідження.
13. Лінгвістичні джерела та методика їх дослідження.
14. Марк Блок: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
15. Люсьєн Февр: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
16. Концепція Арнольда Джозефа Тойнбі як нове розуміння культурно-історичного процесу.
17. Історія повсякденності як новий напрям гуманітарних досліджень.
18. Історія повсякденності: питання історіографії.
19. Інституціоналізація та розвиток усної історії.
20. (Авто)біографічне інтерв'ю в усноісторичних дослідженнях.
21. Соціологічна проблематика в дослідженнях усної історії.
22. Становлення гендерної історії: від історичної фемінології до гендерної історії.
23. Проблеми гендерної диференціації в «історії жінок»: зарубіжний досвід.
24. Гендер і політика.
25. Націоналізм і фемінізм.

Наукова робота повинна являти собою самостійне дослідження і включати: обґрунтування вибору теми та її актуальність; аналіз літератури з обраної теми; виклад сутності питання; теоретичне узагальнення і науково обґрунтовані висновки; список використаної літератури. Стиль викладення матеріалу має бути науково-діловим.

Структура наукової роботи містить такі елементи: титульна сторінка, зміст, вступ (мають бути обґрунтовані актуальність та практичне значення обраної теми, визначені мета та завдання роботи); основна частина (розділи, пункти, підпункти) розкривається тема шляхом висвітлення основних питань); висновки (необхідно сформулювати: а) науково-теоретичні та практичні підсумки проведеного аналізу за проблематикою наукової роботи; б) вони мають логічно пов'язуватися із змістом викладеного матеріалу); список літератури (містить використані джерела та публікації), при необхідності – додатки.

Наукову роботу набирають на комп'ютері в текстовому редакторі «WORD» (шрифт 14, «Times New Roman», інтервал 1,5). Поля: верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм, ліве – 25 мм, праве – 15 мм. Її роздруковують на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм). Обсяг наукової роботи до 20 сторінок.

8. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є іспит, який проводиться в усній формі та захист курсової роботи. Робота студентів на заняттях оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо студент не відвідував курс лекцій, семінарські заняття і не виконав контрольні заходи, а, отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання іспиту.

Перелік питань до іспиту з дисципліни «Джерелознавство, історіографія та методологія історії»

1. Поняття історичного джерела та його інформаційні можливості.
2. Автентичність і достовірність джерела. Методи і прийоми визначення.
3. Історичне дослідження, його сутність і завдання.
4. Етапи історичного дослідження.
5. Емпіричні методи історичного дослідження (методи збору історичної інформації).
6. Критерії й еталони науковості історичного дослідження.
7. Суб'єктивізм у науковому історичному дослідженні.
8. Метод «контент-аналізу» в історичному дослідженні.
9. Історичне дослідження й соціальне замовлення.
10. Форми і методи наукової організації праці історика.
11. Принципи наукового історичного пізнання.
12. Всезагальні (філософські) методи наукового дослідження.
13. Загальнонаукові методи дослідження.
14. Наративний метод історичного дослідження.
15. Історичний (історико-генетичний) метод наукового дослідження.
16. Історико-порівняльний метод наукового дослідження.
17. Історико-типологічний метод наукового дослідження.
18. Структурний і системний методи історичного дослідження.
19. Діахронічний метод історичного дослідження.
20. Предмет методології історичного джерелознавства. Поняття «джерелознавча евристика».
21. Методологічні принципи джерелознавства.
22. Джерелознавчі методи дослідження.
23. Головні концепції сучасного джерелознавства.
24. Структура джерелознавчого дослідження.

25. Методика дослідження часу створення джерела.
26. Методика дослідження місця виникнення джерела.
27. Методика дослідження авторства джерела (атрибуція).
28. Текст джерела, його прочитання та інтерпретація.
29. Речові джерела та методика їх дослідження.
30. Зображальні джерела та методика їх дослідження.
31. Усні джерела та методика їх дослідження.
32. Лінгвістичні джерела та методика їх дослідження.
33. Сутність формаційного підходу. Поняття формації та її структура.
34. Поняття цивілізації. Сутність цивілізаційного підходу і його відмінність від формаційного.
35. Лінійно-стадіальні теорії цивілізацій.
36. Теорія локальних цивілізацій Миколи Данилевського.
37. Теорія локальних цивілізацій Освальда Шпенглера.
38. Цивілізаційна концепція Арнольда Джозефа Тойнбі як нове розуміння культурно-історичного процесу.
39. Локально-цивілізаційний підхід у працях Льва Гумільова.
40. Сутність модернізаційного підходу до вивчення історичного процесу.
41. Теорії модернізації.
42. Моделі «піонерної» та «наздоганяючої» модернізації.
43. Етапи становлення і розвитку школи «Анналів». Основні наукові напрямки і методологія історичних досліджень.
44. Марк Блок: життєвий шлях і внесок у розвиток історичної науки.
45. Методологія історії Марка Блока.
46. Люсьєн Февр і його розуміння ментальності.
47. Другі «Анналі». Е. Лабрусс і Ф. Бродель.
48. «Тотальна» історія у розумінні Фернана Броделя.
49. Історична антропологія та проблема «антропологічного повороту» у наукових дослідженнях представників школи «Анналів».
50. Сучасні методологічні підходи і напрямки розвитку школи «Анналів».
51. Інтелектуальна історія: поняття, предмет та метод дисципліни.
52. Витоки «історії ідей». Артур Онкен Лавджой.
53. «Нова інтелектуальна історія». Концептуальні побудови відродження наративу Хейдена Уайта.
54. Особливості методології «інтелектуальної історії» на сучасному етапі розвитку історичної науки.
55. Предмет історії повсякденності.
56. Історія повсякденності як новий напрям гуманітарних досліджень.
57. Історія повсякденності: питання історіографії.
58. Мікроісторія та її пізнавальний характер.
59. Історія повсякденності як методологічна проблема.
60. Актуальні проблеми історії повсякденності в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців.
61. Регіональна історія. Предмет і значення.
62. Витоки усної історії. Визначення поняття.
63. Усна історія в сучасному гуманітарному знанні.
64. Інституціоналізація та розвиток усної історії.
65. (Авто)біографічне інтерв'ю в усноісторичних дослідженнях.
66. Соціологічна проблематика в дослідженнях усної історії.
67. Українська усно-історична традиція.
68. Особливості збору та інтерпретації усних матеріалів.

69. Актуальні проблеми усної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців.

70. Гендерна історія. Предмет і значення.

71. Виникнення «жіночих досліджень» (Women Studies).

72. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень.

73. Становлення гендерної історії: від історичної фемінології до гендерної історії.

74. Розвиток жіночих і гендерних досліджень в Україні.

75. Актуальні проблеми гендерної історії в дослідженнях сучасних українських та зарубіжних науковців.

Оцінювання питань в екзаменаційному білеті: перше питання у білеті оцінюється до 10 балів, друге і третє питання – до 15 балів.

Приклад екзаменаційного білету

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ

Рівень вищої освіти другий: магістерський

Спеціальність 014 Середня освіта

Предметна спеціальність 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Семестр 10 / Триместр 15

Навчальна дисципліна «**ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЇ**»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 0

1. Поняття історичного джерела та його інформаційні можливості.
2. Усні джерела та методика їх дослідження.
3. Сутність формаційного підходу до вивчення історії. Поняття формації та її структура.

Затверджено на засіданні кафедри історії

Протокол № _____ від _____ 20__ року

Завідувач кафедри _____

Екзаменатор _____

Міронова І.С.

Міронова І.С.

9. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Денна форма

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	17 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється до 3-х балів. Максимальна кількість балів за семінарські заняття (17*3)	51
2	Завдання для самостійної роботи	Оцінювання самостійної роботи: 1 бал – володіння інформацією запропонованого джерела; 1 бал – критичний аналіз джерела; 1	4

		бал – написання доповіді; 1 бал – захист доповіді і ведення дискусії.	
3	Написання та захист наукової роботи	Оцінювання: 3 бали – написання наукової роботи, 2 бали – захист.	5
4	Іспит	В кожному екзаменаційному білеті по 3 питання. Перше питання у білеті оцінюється до 10 балів, друге і третє питання – до 15 балів.	40
	Всього		100

Заочна форма

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	7 тем семінарських занять. Кожна тема оцінюється до 5-ти балів. Максимальна кількість балів за семінарські заняття (7*5)	35
2	Завдання для самостійної роботи	Оцінювання самостійної роботи: 5 балів – володіння інформацією запропонованого джерела; 3 бали – критичний аналіз джерела; 4 бали – написання доповіді; 3 бали – захист доповіді і ведення дискусії.	15
3	Написання та захист наукової роботи	Оцінювання: 5 балів – написання наукової роботи, 5 балів – захист.	10
4	Іспит	В кожному екзаменаційному білеті по 3 питання. Перше питання у білеті оцінюється до 10 балів, друге і третє питання – до 15 балів.	40
	Всього		100

Оцінювання результатів навчальної діяльності студентів здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів і передбачає диференційований підхід в його організації.

Оцінюватися може виконання студентами будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими студенти демонструють власне історичне мислення: розгорнуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, доповіді, реферати, виступи в дискусіях тощо.

При цьому враховується:

- розуміння студентами взаємозв'язків між історичними подіями, уміння порівнювати, пояснювати, аналізувати та критично оцінювати історичні факти;
- самостійність мислення;
- використання різних джерел історичних знань, з розумінням їх особистостей, умінням їх характеризувати і оцінювати;
- правильність і достатність добору історичних фактів для розв'язування поставлених викладачем завдань;
- чіткість і завершеність викладу;
- мовна грамотність.

Критерії оцінки усної відповіді студента (семінарські заняття):

3 (5) балів ставиться у випадку:

- студент вільно володіє, визначеними програмою, знаннями й уміннями;

- правильно і в достатній кількості добирає необхідні для відповіді факти;
- висловлює власне ставлення до навчального матеріалу;
- відповідь чітка і завершена;
- мова добра.

2 (3-4) бали ставиться у відповідності з попередніми вимогами, але:

- студент має незначні ускладнення при використанні визначених програмою знань і умінь;
- при доборі фактів припускається незначних помилок;
- власне ставлення студентом висловлюється, але в аргументації зустрічаються окремі неточності;
- мова добра.

1 (1-2) бали ставиться в такому випадку:

- студент користується лише окремими знаннями й вміннями;
- порушує логіку викладу;
- відповідь недостатньо самостійна;
- аргументація слабка;
- є суттєві помилки в знанні фактичного матеріалу та висновках;
- мова спрощена.

0 балів ставиться в разі незнання більшої частини матеріалу, відсутності будь-якої логіки викладу, а саме:

- студент не володіє необхідними для здійснення завдання вміннями;
- головного фактичного матеріалу не знає.

Критерії оцінки студента при виконанні самостійної роботи:

– **4 (13-15) балів** виставляється, якщо дотримані всі вимоги до виконання самостійної роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність; студент вільно володіє інформацією запропонованого джерела; зроблено докладний критичний аналіз джерела, логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю; дотримані вимоги до зовнішнього оформлення доповіді; студент повно, всебічно, безпомилково відповідає на дискусійні питання викладача і студентів з теми роботи.

– **3 (9-12) балів** виставляється, якщо основні вимоги до самостійної роботи виконані, але при цьому допущені незначні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; не обґрунтована актуальність проблеми; відсутні логічна послідовність в судженнях, а також критичний аналіз джерела; студент не в повній мірі відповідає на дискусійні питання; є упущення в оформленні доповіді.

– **2 (5-8) балів** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до виконання самостійної роботи. Зокрема: студент не в повній мірі володіє інформацією джерела; непослідовно відповідає на дискусійні питання; тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.

– **0-1 (0-4) бали** виставляється, якщо студент не володіє інформацією запропонованого джерела, виявляється істотне нерозуміння проблеми при веденні дискусії, є значні упущення в оформленні доповіді.

Критерії оцінки студента при написанні та захисті наукової роботи:

– **5 (9-10) балів** виставляється, якщо виконані всі вимоги до написання наукової роботи: позначена проблема і обґрунтована її актуальність, зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему і логічно викладена власна позиція, сформульовані висновки, тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотримані вимоги до зовнішнього оформлення.

– **4 (7-8) балів** виставляється, якщо основні вимоги до наукової роботи виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутня логічна послідовність в судженнях, не витриманий обсяг роботи; є упущення в оформленні.

– **3 (4-6) балів** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до написання наукової роботи. Зокрема: тема висвітлена лише частково, відсутній висновок.

– **0-2 (0-3) бали** виставляється, якщо тема наукової роботи не розкрита, виявляється істотне нерозуміння проблеми.

Критерії оцінювання іспиту:

– **35-40 балів** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні і глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;

– **30-34 бали** виставляються студенту при глибоких і всебічних знаннях проблеми, грамотному і злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко і правильно робити умовиводи, використовувати при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо студентом дано правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;

– **20-29 балів** виставляються студенту при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;

– **15-19 балів** виставляються студенту при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання екзаменаційного білета, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять і категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна - дві несуттєві помилки;

– **10-14 балів** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки;

– **5-9 балів** виставляються студенту при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання екзаменаційного білета, які свідчать про неправильному розумінні суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;

– **0-4 бали** виставляються студенту, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання і нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно

			(відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	В	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		С	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	Д	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66		Е	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

11. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

- Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії: Навчально-методичний посібник. Харків: «Вид-во САГА», 2008. 214 с.
- Воронов В. І. Джерелознавство історії України. Курс лекцій. Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського університету, 2003. 336 с.
- Джерелознавство історії України : довідник : навч. посіб. для студ. вузів / Я. Є. Боровський, М. Я. Варшавчик, І. Н. Войцехівська та ін. Київ: НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 1998. 212 с.
- Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999. 227 с.
- Зашкільняк Л. О. Сучасна світова історіографія: Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. Львів: Вид-во «ПАІС», 2007. 312 с.
- Історичне джерелознавство: Підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. Київ: Либідь, 2002. 488 с.
- Калакура Я. С. Українська історіографія. Київ: Генеза, 2004. 496 с.
- Колесник І. І. Українська історіографія, XVIII – початок XX ст.: Навч. посібник для вузів. Київ: Генеза, 2000. 254 с.
- Колесник І. І. Українська історіографія: концептуальна історія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2013. 566 с.
- Конончук І. Джерелознавство: Навчально-методичний посібник. Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 88 с.
- Лях С. Р. Методологія історії: класика і практика : навчальний посібник. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 130.
- Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 352 с.
- Методологія наукових досліджень: навчальний посібник / за ред. В. П. Горина. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2023. 170 с.
- Міронова І. С. Джерелознавство, історіографія та методологія історії : навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 212 с.
- Самсонов В.В., Сільвестров А.М., Тачиніна О.М. Методологія наукових досліджень та приклади її використання: Навч. посібник. К.:НУХТ, 2022. 385 с
- Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми: [колективна монографія] / За ред. Л. Зашкільняка. Львів: Львівський нац. ун-т імені Івана Франка, 2004.

406 с.

–Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. 240 с.

–Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 375 с.

Додаткові:

–Ададуrow В. Нові території історії: Проблема синтезу соціальних наук у творчості третього покоління школи Анналів (на прикладі концептуальних поглядів Еммануеля Ле Руа Лядюрі) // Вісник Львівського університету. Серія історична. Вип. 35–36. Львів, 2000. С. 367–386.

–Берк П. Нова історія: її минуле і майбутнє // Нові перспективи історіописання / Ред. П. Берк. [Пер. з англ.]. Київ: Вид-во «Ніка-Центр», 2004. С. 8–35.

–Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська наука // Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: Здобутки і проблеми. Львів: Вид-во Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2004. С. 24–56.

–Калакура Я. Українські історики на шляху до соборності національної історіографії // Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Сер. Історія. Київ, 2001. Вип. 54. С. 10–14.

–Калакура Я. Цивілізаційні орієнтири новітньої української історіографії // Історіографічні дослідження в Україні. Київ, 2014. Вип. 24. С. 23–37.

–Кісь О. Усна історія: Становлення, проблематика, методологічні засади // Україна Модерна. Київ–Львів, 2007. Вип. 10. С. 7–24.

–Колесник І. І. Українська історіографія в полі інтелектуальної історії: Modern or Postmodern // Ейдос. Київ, 2005. Вип. 1. С. 227–245.

–Коляструк О. А. Візуальні документи як особливі джерела історії повсякденності // Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика. 2008. № 14. С. 259–264.

–Мартинов А. Ю. Історичні знання в умовах глобалізації // Український історичний журнал. 2009. № 1. С. 181–190.

–Міронова І. С. Історичне джерелознавство та українська археографія. Спецкурс з джерелознавства, історіографії та методики викладання історії : [навчальний посібник]. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 176 с.

–Осіп'ян О. Експериментальна історія: Дослідницькі підходи та методи французької історичної школи Анналів. Краматорськ: Вид-во «Тираж», 2007. 176 с.

–Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. Львів: Літопис, 2010. С. 56–78.

–Середа В., Малес Л. Усна історія як метод і методологія // Україна Модерна. Київ–Львів, 2007. Вип. 10. С. 159–168.

–Стельмах С. П. В пошуках утраченої правди: теоретичні дискусії в сучасній українській історіографії // Вісник Київського національного університету. Сер. Історія. 2002. Вип. 63–64. С. 12–14.

–Стефанюк Г. В. Джерелознавство: опорні конспекти і самостійна робота. Навчально-методичний посібник для студентів Інституту історії, політології і міжнародних відносин (заочна форма навчання). Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника», 2013. 129 с.

–Сухий О. Сучасні школи історіописання в Україні // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. 2012. № 21. С. 710–723.

Англійською мовою:

–Carneiro R. 2000. The Muse of History and the Science of Culture. New York, NY: Kluwer Academic.

–Carneiro R. 2003. Evolutionism in Cultural Anthropology: A Critical History. Boulder: Westview Press.

–Davis L. E., Engerman S. L. 1987. Cliometrics: The State of the Science (or Is it Art or, perhaps, Witchcraft). *Historical Methods* 20(3): 97–106.

–Frank A. G., Gills B. (Eds.) 1994. *The World System: 500 or 5000 Years?* London: Routledge.

–Middell M. 2004. Histoire universelle, histoire globale, transfert culturel. L’horizon anthropologique des transferts culturels. *Revue germanique internationale* 21: 227–244.

Електронні ресурси:

–Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с. URL: file:///D:/My%20documents/Downloads/gender_approach_anthology.pdf

–Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. Львів: ЛОНМІО, 1996. 96 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zashkilniak_Leonid/Vstup_do_metodolohii_istorii.pdf

–«Історія повсякденності: теорія та практика»: матеріали Всеукр. наук. конф., Переяслав-Хмельницький, 14–15 трав. 2010 р. Переяслав-Хмельницький, 2010. 246 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/978-966-2464-02-3.pdf>

–Кісь О. Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології // Український історичний журнал. 2012. Вип. 2. С. 159–172. URL: http://history.org.ua/JournALL/journal/journal_2012_2/journal_2012_2.pdf

–Колінгвуд Р. Дж. Ідея історії. Київ, 1996. URL: <http://litopys.org.ua/colin/colin.htm>

–Схід/Захід: Історико-культурний збірник. Вип. 11–12: Спеціальне видання: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків: ТОВ «НТМТ», 2008. 432 с. URL: <http://oralhistory.com.ua/publikacii/pidtrimka-uai/usna-istoria-v-suchasnykh-studiakh.html>